

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

РОМАНЦОВА СВІТЛАНА ВАСИЛІВНА

УДК 343.541(477)

**ЗАПОБІГАННЯ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ
ЩОДО ДІТЕЙ В УКРАЇНІ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Гумін Олексій Михайлович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри кримінального права і процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Блага Алла Борисівна,
Чорноморський національний університет
ім. Петра Могили, завідувач кафедри
цивільного та кримінального права і процесу

кандидат юридичних наук
Шевчук Тарас Ігорович,
Тернопільський інститут Міжрегіональної академії
управління персоналом, завідувач кафедри
юридичних дисциплін

Захист відбудеться «06» грудня 2018 р. о 12³⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.23 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1/3, ауд. 301 ХІХ навчального корпусу).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1).

Автореферат розіслано «2» листопада 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Якімова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Насильство належить до глобальних викликів сучасності. Водночас в Україні ця проблематика, зокрема стосовно сексуального насильства щодо дітей, тривалий час замовчувалася. Найперше це обумовлено ідеологічними засадами радянського періоду, згодом – культурологічними особливостями, ментальністю значної частини українського суспільства, коли назагал вважалося, що сфера статевого спілкування не може бути надбанням публічності. Тимчасом пережите дитиною сексуальне насильство негативно позначається на її подальшій соціалізації. Дитина, що зазнала сексуального насильства, згодом може виявляти жорстокість, агресивність, імпульсивність, вдаватися до проституції, саморуйнівної поведінки тощо.

Із розвитком демократії, посиленням захисту прав і свобод людини відбулося переосмислення важливості й нагальності всебічного захисту дітей від проявів сексуального насильства. Розроблення комплексних заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей – пріоритетний напрям сучасної протидії насильству в Україні, однак, як засвідчує практика, ще досі недостатньо ефективний. До прикладу, за даними Генеральної прокуратури України, питома вага дітей, потерпілих від зґвалтування, становить: 2007 р. – 23,4 %; 2008 – 22,6%; 2009 – 19,6%; 2010 – 27,4%; 2011 – 31,3%; 2012 – 27,5%; 2013 – 24,2%; 2014 – 24,4 %; 2015 – 27,5%; 2016 – 26,5%; 2017 р. – 38,2%¹. Водночас така статистична інформація здебільшого ілюструє періодичну активність правоохоронних органів щодо виявлення дітей-жертв сексуального насильства, аніж реальні масштаби поширеності цього ганебного явища в сучасному українському суспільстві.

Недостатня ефективність реагування на прояви сексуального насильства щодо дітей тісно пов'язана з підвищеною латентністю цього виду злочинних проявів, браком обізнаності спеціальних суб'єктів запобігання з особливостями проявів сексуального насильства щодо дітей, несвоєчасним виявленням дітей-потенційних жертв сексуального насильства, неналежним функціонуванням механізму взаємодії тощо. Окремо варто вказати на недосконалість статистичних обліків правоохоронних органів, де відомості про дітей-жертв сексуального насильства зведено до мінімуму. Все це істотно перешкоджає належному кримінологічному аналізу, а відтак плануванню ефективних заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей.

Проблемі насильства загалом і, певною мірою, на підґрунті сексуальних стосунків, присвячено чимало наукових праць в юриспруденції. Зокрема, у галузі кримінального права сексуальне насильство здебільшого розглядалося у контексті кримінальної відповідальності за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (О. О. Дудоров, А. Б. Утямішев, Д. П. Москаль, О. В. Піддубна, Ю. Є. Пудовочкін, А. В. Савченко та ін.). У кримінології численні аспекти сексуального

¹ Узагальнено на підставі статистичних відомостей Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за 2007–2017 рр. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>.

насильства частково аналізували такі провідні вітчизняні й закордонні вчені, як: І. О. Бандурка, О. І. Бугера, Д. О. Гнилицька, О. В. Губанова, А. О. Джужа, М. О. Ковальова, С. С. Косенко, Л. Г. Козлюк, Л. В. Левицька, Т. Д. Лисько, А. С. Лукаш, Л. М. Ларченко, А. М. Мартирисян, Д. П. Москаль, О. Ю. Мошицька, С. П. Репецький, О. В. Синєокий, М. О. Семикіна, О. С. Рябчук, С. В. Чмут, О. Б. Шигоніна, Т. Г. Шувалова та інші. Водночас у кримінологічній теорії досі не вирішеною є низка важливих і дискусійних питань. Крім того, у рамках ратифікації Україною положень Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства відповідної реконструкції потребує й уся вітчизняна система організаційно-правового забезпечення запобігання сексуальному насильству щодо дітей. Відтак наведене визначило актуальність і доцільність подальшого комплексного вивчення сучасних кримінологічних засад запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ у межах теми «Проблеми реформування правової системи України» (номер державної реєстрації 0109V007853) та згідно з пріоритетними напрямками розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затвердженими НАПрН України 3 березня 2016 р.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дослідження є комплексне теоретичне розроблення кримінологічних засад запобігання сексуальному насильству щодо дітей та формулювання на цій основі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, що мають значення для вдосконалення відповідної юридичної практики в Україні.

Для досягнення поставленої мети окреслено такі *завдання*:

- з'ясувати стан дослідження сексуального насильства щодо дітей у кримінологічній теорії та уточнити кримінологічний зміст поняття сексуального насильства щодо дітей;
- систематизувати форми проявів сексуального насильства щодо дітей;
- за результатами кримінологічної характеристики злочинних проявів сексуального насильства щодо дітей визначити їх найістотніші ознаки, тенденції в Україні;
- узагальнити кримінологічний портрет особи, яка вчиняє сексуальне насильство щодо дітей в Україні;
- дослідити загальну характеристику дитини-жертви сексуального насильства;
- здійснити кримінологічний аналіз організаційно-правового забезпечення запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні;
- визначити пріоритетні сфери застосування загальносоціальних заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні;
- окреслити шляхи удосконалення спеціально-кримінологічного запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні;
- встановити особливості віктимологічного запобігання сексуальному насильству щодо дітей.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв'язку з учиненням сексуального насильства щодо дітей.

Предмет дослідження – запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні.

Методи дослідження. З огляду на зазначені у дисертації мету і завдання, використано низку загальнонаукових і спеціально-наукових методів, а саме: *історико-правовий* та *порівняльно-правовий* – для визначення стану дослідження проблеми сексуального насильства щодо дітей (підрозділ 1.1); *формально-логічний* – у процесі визначення поняття сексуального насильства щодо дітей (підрозділ 1.2); *емпіричний* – для з'ясування проблемних питань юридичної практики щодо запобігання сексуальному насильству щодо дітей (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3; 3.2, 3.3, 3.4); *пізнавальний* – з метою встановлення особливостей форм проявів сексуального насильства (підрозділ 1.2), а також обґрунтування важливості використання кримінологічних знань під час планування й реалізації заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей (розділ 3); *метод аналогії* – у рамках формулювання пропозицій щодо удосконалення форм і методів взаємодії суб'єктів запобігання сексуальному насильству щодо дітей (розділ 3); анкетування – для опрацювання даних кримінальної статистики (розділи 2, 3); *програмно-цільовий* – для розроблення проекту Концепції запобігання сексуальному насильству щодо дітей (підрозділ 3.3, додатки).

Емпіричну базу дослідження становлять: статистичні дані МВС України, Генеральної прокуратури України щодо злочинних проявів сексуального насильства щодо дітей, а також осіб, які їх вчинили, за 2007–2017 рр.; документи первинного обліку злочинних проявів сексуального насильства щодо дітей за 2007–2013 рр. на території Львівської області; вироки у кримінальних провадженнях за ст.ст. 149, 152–156, 301–303 КК України (165 вироків); результати анкетування стосовно запобігання сексуальному насильству щодо дітей (усього опитано 400 осіб, із яких 200 – працівники МВС України та 200 – діти, віком від 16 до 18 років).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших монографічних досліджень, що охоплює комплексне розроблення теоретичних засад запобігання сексуальному насильству щодо дітей та формулювання науково обґрунтованих кримінологічних рекомендацій, що мають значення для подальшого вдосконалення цього виду юридичної практики в Україні. Найважливіші положення, що відображають наукову новизну дисертаційної роботи та виносяться на захист, зокрема, такі:

вперше:

– доведено доцільність систематизації форм проявів сексуального насильства щодо дітей, зважаючи на їхні медичні й юридичні критерії. Відтак встановлено особливості кримінально-правових форм прояву сексуального насильства, а саме: чітка регламентація діяння у диспозиціях норм Особливої частини КК України; підвищена суспільна небезпека; узагальнений характер прояву насильницьких сексуальних девіацій (наприклад, задоволення статевої пристрасті неприродним способом);

– визначено кримінологічний зміст методу сервісу як базисного методу віктимологічного впливу, що має комплексний характер і передбачає оптимальне

поєднання в гармонійну цілісність методів надання допомоги, переконання і захисту. Відтак оптимальність їхнього співвідношення визначається у кожному конкретному випадку за результатами віктимологічного аналізу сексуального насильства щодо дитини;

– сформульовано кримінологічні рекомендації щодо методики реалізації «корекційної програми» як спеціального заходу запобігання сексуальному насильству щодо дитини. Зокрема, акцентовано на адресності його реалізації, а також на необхідності використання форм, методів та заходів запобіжного впливу, зважаючи на особливості соціально-психологічного типу особистості кривдника та мотивації застосування сексуального насильства щодо дитини;

удосконалено:

– типологію дітей-жертв сексуального насильства залежно від вікових особливостей їхньої поведінки;

– кримінологічний портрет особи, яка вчиняє сексуальне насильство щодо дитини, а саме: особа чоловічої статі у віці 18–35 років, громадянин України, який, за правило, є знайомим чи родичем жертви, непрацюючий, зі середньою чи середньою спеціальною освітою. У такої особи переважно відсутній постійний сексуальний партнер або ж простежуються певні сексуальні девіації, що здебільшого обумовлює застосування сексуального насильства щодо дитини;

– організаційно-правові засади запобігання сексуальному насильству в Україні, зокрема щодо визначення: а) завдань і обов'язків уповноважених підрозділів органів Національної поліції України як суб'єктів сервісу та захисту дітей від проявів сексуального насильства; б) системи спеціальних заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей у сім'ї на ранніх стадіях його ймовірного розвитку; в) алгоритму взаємодії суб'єктів запобігання сексуальним проявам насильства щодо дітей із метою спрощення доступу і скорочення термінів отримання пакету соціально-правових послуг для дитини-жертви сексуального насильства;

– систематизацію кримінологічних знань про типові недоліки юридичної практики запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей, зокрема: недостатнє врахування специфіки механізму вчинення сексуального насильства щодо дитини; спрямованість заходів на запобігання насильству винятково в сім'ї; зосередженість діяльності правоохоронних органів на запобіганні рецидиву сексуального насильства щодо дитини; недостатній розвиток новітніх форм і методів запобігання сексуальному насильству щодо дитини, де пріоритет відводиться соціально-правовому захисту та ефективній комунікації з органами соціально-правового захисту, місцевими громадами тощо;

– модель запобігання, залежно від стадій розвитку загроз сексуального насильства щодо дитини (потенційної чи реалізованої жертви) та диференціації засобів віктимологічного впливу;

набули подальшого розвитку:

– тлумачення кримінологічного змісту поняття сексуального насильства щодо дитини як протиправного використання дитини для задоволення сексуальних потреб винного чи інших осіб, що заподіює шкоду її фізичному, психічному здоров'ю, психосексуальному розвитку та перешкоджає подальшій її соціалізації;

– кримінологічна інформація стосовно характеристики дітей-жертв сексуального насильства в сім'ї;

– теоретичні знання про особливості механізму віктимізації дитини-жертви сексуального насильства: попереднє знайомство чи встановлення довірливих стосунків; незрозумілість дитиною дій, які з нею відбуваються; заохочення матеріальними благами; спільне вживання алкогольних напоїв; навіювання стереотипу про прийнятність й раціональність розпусної статевої поведінки тощо;

– система спеціально-кримінологічного запобігання сексуальному насильству щодо дітей: а) в частині інформаційно-аналітичного забезпечення шляхом встановлення доцільності формування Єдиного державного реєстру насильства щодо дитини; Реєстру відомостей про сім'ю, де вчинено насильство; доповнення відомчих статистичних форм звітності показниками про сексуальне насильство щодо дітей тощо; б) у напрямі запобігання його проявам із використанням можливостей комп'ютерних технологій і мережі Інтернет; в) щодо визначення комплексу заходів запобігання сексуальному насильству за місцем навчання, відпочинку, проведення дозвілля, іншим місцем перебування дітей за межами сім'ї; г) стосовно кола об'єктів раннього запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей;

– обґрунтування пріоритетності розвитку загальносоціальних засад запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей у таких сферах сучасної життєдіяльності українського суспільства, як соціально-педагогічна, соціально-медична, соціально-економічна, соціально-психологічна та культурно-виховна.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані за результатами дисертаційної роботи положення можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – для подальшого розроблення проблематики протидії сексуальному насильству щодо дітей; правотворчості – з метою вдосконалення організаційно-правових засад запобігання сексуальному насильству щодо дітей; правозастосуванні – у рамках удосконалення планування та реалізації заходів запобігання злочинним проявам сексуального насильства щодо дітей (акт впровадження результатів дисертації у практичну діяльність Шевченківського відділу поліції Головного управління Національної поліції у Львівській області від 07.12.2017 р. № 14/07/43/01-17); навчальному процесі – під час вивчення навчальної дисципліни «Кримінологія» та дотичних до неї спецкурсів, підготовки навчально-методичних комплексів, мультимедійного забезпечення тощо (акт впровадження результатів дисертації в освітній процес ЛьвДУВС від 14.12.2017 р. № 81)

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана здобувачем самостійно, є особистим дослідженням, а отримані результати мають наукову новизну.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи оприлюднено на науково-практичних заходах різного рівня, зокрема міжнародних: «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Ужгород, 11–12 жовтня 2013 р.); «Актуальні питання публічного та приватного права у контексті сучасних процесів реформування законодавства (м. Херсон, 14–15 квітня 2017 р.); «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород, 16–17 жовтня 2015 р.); «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород,

18–19 травня 2013 р.); «Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти» (м. Львів, 19–20 вересня 2013 р.); «Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення» (м. Дніпро, 1–2 квітня 2017 р.); «Національне та міжнародно-правове забезпечення стабільного розвитку» (м. Львів, 2–3 березня 2012 р.); «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (м. Донецьк, 1 серпня 2015 р.); «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (м. Херсон, 14–15 червня 2013 р.); «Проблеми забезпечення прав і свобод людини, їх захисту в країнах Європи» (м. Луцьк, 11 грудня 2015 р.); «Публічне та приватне право: шляхи вдосконалення законодавства і практики» (м. Харків, 9–10 березня 2012 р.); «Conceptul dedezvoltare a statului dedrept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare: conferința internațională științifico-practică (Chisinau, Republica Moldova, 4–5 noiembrie 2016 r.); «Juridică științifică în condițiile de integrare Europeană Ucraina și Moldova: repere moderne de dezvoltare juridică: conferința internațională științifico-practică (Chisinau, Republica Moldova, 24–25 martie 2017 r.); «Právna veda a prax: výzvy moderných európskych integračných procesov: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie (27–28 novembra 2015 r., Bratislava, Slovenská republika); «Priority a strategie pre rozvoj pravnej vedy vo svete vedy': zbornik prispevkov z medzinarodna vedensko-praktika konferencia (28–29 oktobra 2016 r. Sladkovicovo, Slovenska republika).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 32 наукові праці, із яких сім наукових статей – у фахових виданнях України, дві – у наукових періодичних виданнях інших держав, 21 теза доповідей на науково-практичних заходах та дві наукові статті – в інших виданнях України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що охоплюють десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, із них основного тексту – 166 сторінок. Список використаних джерел (276 найменувань) викладено на 24 сторінках, сім додатків розміщено на 29 сторінках

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації, висвітлено ступінь її наукової розробленості, визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, а також методологічну й емпіричну бази, наведено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, розкрито наукову новизну, вказано на практичне значення одержаних результатів та наведено дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження сексуального насильства щодо дітей» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «*Стан дослідження у кримінологічній теорії актуальних проблем сексуального насильства щодо дітей*» з'ясовано, що у кримінологічній теорії сексуальне насильство спочатку розглядалось у контексті жорстокого

поводження з дітьми. За результатами огляду сучасного стану розроблення цієї проблематики у кримінологічній теорії встановлено необхідність удосконалення кримінально-правової оцінки сексуального насильства, зважаючи на особливості його проявів та наслідків щодо дітей. Констатовано, що окремі аспекти є взагалі недослідженими, а позиції авторів щодо окресленого питання – суперечливими, що перешкоджає на практиці належному запобіганню сексуальному насильству щодо дітей.

У підрозділі 1.2 «*Поняття сексуального насильства щодо дітей*» окреслено кримінологічний зміст поняття сексуального насильства щодо дітей. З'ясовано, що в чинному законодавстві України поняття «сексуальне насильство» закріплено у Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15 листопада 2001 року. Водночас вчинення цього злочину не обмежується осередком родини, а його специфічні прояви є різними. Проаналізовано наукові дефініції поняття сексуального насильства щодо дітей, охарактеризовано основні ознаки, що відображають кримінологічний зміст цього поняття, та запропоновано його авторське визначення.

У підрозділі 1.3 «*Форми проявів сексуального насильства щодо дітей*» досліджено родові й видові форми проявів сексуального насильства щодо дітей. Розглянуто класифікації проявів сексуального насильства щодо дітей. Зважаючи на те, що сексуальні стосунки з дитиною є можливим проявом сексуальних девіацій, акцентовано на доцільності виокремлення медичних і юридичних форм проявів сексуального насильства.

Розділ 2 «Кримінологічна характеристика сексуального насильства щодо дітей» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «*Кримінологічна характеристика злочинних проявів сексуального насильства щодо дітей*» узагальнено, що в структурі злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості провідне місце посідає зґвалтування (43,5%), задоволення статевої пристрасті неприродним способом (30,5%), розбещення неповнолітніх (20,9%), що опосередковано може свідчити про наявність сексуальних девіацій в осіб, котрі їх вчиняють. Дослідження географії вказує на поширеність сексуального насильства щодо дітей здебільшого у великих за густотою населення та курортних регіонах країни, куди зазвичай прямують діти, які займаються бродяжництвом і жебракуванням. Здійснено порівняльний аналіз кримінологічних показників різних проявів сексуального насильства щодо дітей.

У підрозділі 2.2 «*Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили сексуальне насильство щодо дітей*» висвітлено, що сексуальне насильство щодо дітей зазвичай вчиняється задля задоволення статевої пристрасті (55,5%), тоді як злочинні прояви сексуального насильства щодо дітей, що не належать до категорії статевих, за правило, мають корисливий мотив.

Узагальнено кримінологічний портрет осіб, які вчиняють сексуальне насильство щодо дитини. Зокрема, акцентовано на тому, що останніми роками почастишали випадки вчинення сексуального насильства неповнолітніми та літніми особами. Особи, які на момент вчинення сексуального насильства щодо дитини працювали, здебільшого позитивно характеризувалися за місцем праці (75,1%), що свідчить про

їхнє вмiле приховування вiд оточуючих наявних девiацiй на сексуальному ґрунті. Водночас 75% осiб, якi вчинили сексуальне насильство щодо дитини, були її знайомими чи близькими родичами, 82% – перебували у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння.

У підрозділі 2.3 «Загальна характеристика дитини-жертви сексуального насильства» розкрито зміст соціально-демографічних, інтелектуальних, морально-психологічних, фізіологічних та інших ознак, що найбільше притаманні дітям-жертвам сексуального насильства. У рамках вивчення механізмів віктимізації з'ясовано, що на формування віктимності дитини істотний вплив спричиняє атмосфера, яка панує в сім'ї, та особливості сімейного виховання. За результатами анонімного анкетування жертв сексуального насильства встановлено, що 5,4% із них зазнали сексуального насильства у віці від 5 до 10 років; 9,2% – від 10 до 14 років, 75,4% – від 14 до 18 років. Практично усі респонденти виокремили наявність сексуальних домагань через мережу Інтернет.

Розділ 3 «Система запобігання сексуальному насильству щодо дітей» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Кримінологічний аналіз організаційно-правового забезпечення запобігання сексуальному насильству щодо дітей» доведено, що становлення сучасного організаційно-правового забезпечення запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні передусім пов'язано з ратифікацією 27 лютого 1991 р. Верховною Радою України Конвенції про права дитини. Систематизовано напрями, за якими найбільш продуктивно розвивалися організаційно-правові засади запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей в Україні. Підсумовано, що організаційно-правове забезпечення запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей в Україні загалом відповідає міжнародним стандартам.

У підрозділі 3.2 «Загальносоціальні засади запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні» обґрунтовано, що істотному зменшенню проявів сексуального насильства щодо дітей найперше сприятиме удосконалення загальносоціальних засад запобігання. Визначено пріоритетні сфери застосування заходів загальносоціального характеру стосовно запобігання сексуальному насильству щодо дітей. Розкрито зміст соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-виховних, культурологічних, медико-соціальних та інших загальносоціальних заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей.

У підрозділі 3.3 «Спеціально-кримінологічне запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні» з'ясовано особливості, які ускладнюють спеціально-кримінологічне запобігання сексуальному насильству щодо дітей. Визначено комплекс заходів запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей із використанням можливостей комп'ютерних технологій і мережі Інтернет. Запропоновано низку заходів-нагляду, контролю, а також правообмежувальних заходів, що можуть убезпечити дітей від проявів сексуального насильства за місцем навчання чи проведення дозвілля. Обґрунтовано доцільність застосування заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей на ранніх стадіях його розвитку. Проаналізовано сучасні форми й методи спеціально-кримінологічного запобігання

сексуальному насильству щодо дітей та узагальнено комплексні рекомендації щодо подальшого удосконалення діяльності відповідних суб'єктів.

У підрозділі 3.4 «Віктимологічний напрям запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні» аргументовано, що сервісний метод належить розглядати як базисний метод віктимологічного запобігання сексуальному насильству щодо дітей. Окреслено першочергові завдання віктимологічного напрямку запобігання сексуальному насильству щодо дітей. Представлено поетапну модель віктимологічного впливу залежно від стадій розвитку сексуального насильства щодо дитини. Узагальнено комплекси першочергових заходів у рамках ранньої, безпосередньої віктимологічної профілактики та віктимологічної профілактики рецидиву сексуального насильства щодо дитини.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, яке полягає в комплексному розробленні теоретичних засад запобігання сексуальному насильству щодо дітей та формулюванні науково обґрунтованих кримінологічних пропозицій для подальшого вдосконалення цього виду юридичної практики в Україні. У рамках дослідження, зокрема, отримано такі висновки:

1. З'ясування стану дослідження сексуального насильства щодо дітей у кримінологічній теорії засвідчує, що кримінологічні питання стосовно запобігання сексуальному насильству вирішені не повною мірою. Передусім це стосується недостатньої понятійної визначеності сексуального насильства щодо дітей, а також збору й узагальнення відповідної кримінологічної інформації. Відтак у рамках тлумачення його кримінологічного змісту під сексуальним насильством щодо дітей пропонується розуміти протиправне використання дитини для задоволення сексуальних потреб винного або інших осіб, що заподіює шкоду її фізичному, психічному здоров'ю, психосексуальному розвитку та перешкоджає подальшій соціалізації.

2. Сексуальне насильство може проявлятися у різних формах. З метою вирішення кримінологічних завдань їх можна звести до таких загальних груп: 1) медичні форми прояву сексуального насильства щодо дітей, що зазвичай ототожнюються зі сексуальними девіаціями (педофілія, мазохізм, ексгібіціонізм тощо), та 2) юридичні форми прояву сексуального насильства щодо дітей (злочинні). Такий поділ сприяє диференціації застосування заходів запобігання сексуальному насильству щодо дітей.

3. Виявлено тенденцію щодо поступового зниження впродовж 2007–2017 рр. питомої ваги злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи у структурі загальної злочинності в Україні (з 0,47% у 2007 р. до 0,16% у 2017 р.). Структура злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, вчинених на території України з 2007 по 2017 рр., має такий вигляд: зґвалтування – 43,5% (6101 злочин); задоволення статевої пристрасті неприродним способом – 30,5% (4282); розбещення неповнолітніх – 20,9% (2933); статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості – 4,7 % (661); примушування до вступу

у статевий зв'язок – 0,3 % (46 злочинів). Значна частина цих злочинів можуть свідчити про наявність сексуальних девіацій, зокрема педофільної спрямованості, в осіб, які їх вчинили.

На основі порівняльного аналізу статистичних показників стосовно окремих видів проявів сексуального насильства щодо дітей встановлено такі характерні особливості: а) задоволення статевої пристрасті неприродним способом, а також розбещення неповнолітніх частіше вчиняються у містах і селищах міського типу (68–71% та 65–74%, відповідно); б) розбещення неповнолітніх здебільшого зафіксовано в обласних центрах (65,3%); в) статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, а також розбещення неповнолітніх частіше, ніж інші прояви сексуального насильства щодо дітей, вчиняються особами, які раніше вчиняли злочини, а також особами в стані сп'яніння; г) вчинення статевих злочинів групою осіб більшою мірою притаманно згвалтуванням.

4. Розвитку знань про особливості кримінологічної характеристики осіб, які вчинили сексуальне насильство щодо дитини, сприяє їх типологічне вивчення. За способом та роллю винного у залученні дитини до «сексуальної експлуатації» доцільно розрізняти такі типи: 1) експлуаторів-спокусників; 2) експлуаторів-примушувачів; 3) експлуаторів-організаторів.

5. За результатами кримінологічного аналізу з'ясовано, що 90,9% жертв сексуального насильства в сім'ї – діти. Саме діти, а не інші повнолітні члени родини зазвичай стають жертвами примушування до вступу у статевий зв'язок. Малолітні діти найчастіше потерпають у сім'ї від таких проявів сексуального насильства, як розбещення (47,1%) та задоволення статевої пристрасті неприродним способом (35,3%). Натомість діти віком від 14 до 18 років порівняно частіше в сім'ї стають жертвами згвалтувань (46,7%) та задоволення статевої пристрасті неприродним способом (40%). За статтю серед дітей-жертв сексуального насильства в сім'ї переважають хлопчики (59,4%).

Розроблено типологію дітей-жертв сексуального насильства залежно від вікових особливостей їхніх поведінкових проявів: дитина-жертва з відверто провокуючою поведінкою; дитина-жертва, яка через зовнішні обставини та незалежно від її волі потрапила у віктимно небезпечну ситуацію; дитина-умовно добровільна жертва, яка займається проституцією, залучена до порноіндустрії тощо; дитина-жертва фізичного чи психічного примусу; дитина-жертва введення в оману, що опинилася у віктимній ситуації через обман чи зловживання довірою, а іноді й через скористання насильником відставання її інтелектуального розвитку.

6. Обґрунтовано, що подальше удосконалення організаційно-правових засад запобігання сексуальному насильству щодо дітей доцільно проводити з якнайширшим залученням громадськості, а також на системному рівні. З цією метою запропоновано прийняти Концепцію запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні.

7. Особливості спеціально-кримінологічного запобігання сексуальному насильству щодо дітей тісно пов'язані зі специфікою механізму його вчинення щодо цієї категорії осіб.

За результатами кримінологічного аналізу виявлено однобічний характер розвитку системи заходів спеціально-кримінологічного запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей в Україні, переважно в осередку сім'ї. З метою усунення таких диспропорцій, зокрема, запропоновано комплекс заходів у напрямі запобігання сексуальному насильству щодо дітей у місцях проведення дозвілля та навчання. За функціональною спрямованістю – це передусім заходи нагляду, контролю, а також заходи правообмежувального характеру. За змістом ці заходи передбачають: упровадження засобів прихованого аудіо-, відеоспостереження за перебуванням дітей у закладах, де вони навчаються чи проводять дозвілля; ретельнішу перевірку відомостей про претендентів на роботу, пов'язану з дітьми, а також кандидатів в опікуни чи піклувальники, незалежно від наявності родинних зв'язків чи терміну опіки (піклування); формування офіційних загальнодоступних спеціалізованих баз даних, інформаційних сайтів щодо засуджених чи звільнених із місць позбавлення волі осіб, які особисто вчиняли сексуальне насильство щодо дітей; недопущення перебування дітей на об'єктах, де здійснюється підприємницька діяльність щодо реалізації товарів сексуального характеру, а також об'єктах, спеціально призначених для реалізації алкогольної продукції тощо.

Доведено необхідність активізації спеціально-кримінологічного запобігання сексуальному насильству щодо дітей із використанням комп'ютерних технологій і мережі Інтернет. З цією метою обґрунтовано доцільність: запровадження ефективного комп'ютерного моніторингу ресурсу соціальних інтернет-мереж на предмет виявлення випадків втягнення дітей у секс-індустрію; посилення міжнародної співпраці поліцейських структур щодо виявлення і припинення діяльності інтернет-ресурсів зі змістом порнографії, підпільних онлайн-порностудій, організації секс-турів в Україну з метою сексуальної експлуатації дітей та виготовлення дитячої порнографії; злагодженої інформативної взаємодії профільних інтернет-компаній та інтернет-користувачів із правоохоронними органами.

Усуненню дисбалансу у системі спеціально-кримінологічного запобігання проявам сексуального насильства щодо дітей, зокрема у сім'ї, сприятиме: а) розроблення комплексу заходів, спрямованих на недопущення сексуального насильства на ранніх стадіях його розвитку (до прикладу, застосування заходу «запобіжний припис»); б) посилення співпраці зі сім'ями, де проживають діти з деструктивною поведінкою, що підвищує їх імовірність стати жертвою сексуального насильства; в) використання у діяльності уповноважених підрозділів Національної поліції провідних зразків закордонного досвіду щодо профілактичного обліку сім'ї, в якій існує загроза сексуального насильства до дитини; в) комплексний супровід сім'ї, яка неналежно здійснює соціалізацію дитини, провокує її на «ризиковану поведінку» чи потребує допомоги з питань налагодження комунікації з дитиною, навчання відповідальному батьківству; г) активізація впровадження новітніх «соціально-правових сервісів», зокрема механізму міжвідомчої взаємодії у рамках так званого «міждисциплінарного ведення випадку».

8. У загальносоціальному запобіганні сексуальному насильству щодо дітей пріоритет має відводитися заходам, спрямованим на формування соціального благополуччя, належних сімейно-побутових умов і відповідальних відносин у родині із дітьми; підвищення культурного рівня спілкування в родині, що унеможливилюватиме прояви агресії; забезпечення збалансованого правового та статеврольового виховання дітей; інституційне розширення мережі соціально-медичних закладів відповідного профілю; популяризацію послуг психологів, особливо у випадках, пов'язаних із сексуальним насильством щодо дітей тощо.

9. Репрезентовано віктимологічну модель запобігання сексуальному насильству щодо дитини, що ґрунтується на двох основних параметрах: 1) стадії розвитку сексуального насильства щодо дитини; 2) комплексі засобів віктимологічного впливу.

Отже, на стадії раннього запобігання сексуальному насильству щодо дитини, коли потенційні загрози ще не набули чітких форм прояву, віктимологічні засоби передусім передбачають: а) недопущення формування найближчого побутового оточення дитини, яке би підвищувало ризик її «перетворення» на жертву сексуального насильства; б) виховання у дитини морально-психологічних якостей, які б на поведінковому рівні мінімізували можливість її участі у ситуаціях із підвищеним ризиком сексуального насильства; в) навчання дитини безпечним зразкам поведінки у типових ситуаціях із підвищеним ризиком сексуального насильства.

У разі, якщо вже сформоване найближче побутове оточення, що підвищує ризик сексуального насильства щодо дитини, та/чи безпосередньо дитина вдається до так званої «ризикованої поведінки», віктимологічні засоби спрямовані на: а) вилучення дитини з небезпечного оточення; б) притягнення батьків, осіб, які їх замінюють, до відповідальності; в) організацію соціально зорієнтованого дозвілля та розвиток творчих нахилів. Основна роль відводиться корекційним заходам і щодо оточуючого середовища, яке спонукає до розвитку віктимних якостей дитини чи створює умови, які підвищують ризик сексуального насильства, і щодо безпосередньо негативних нахилів власне дитини, що спонукає її до девіантної поведінки.

Засоби віктимологічного впливу щодо дітей, які зазнали сексуального насильства, спрямовані на: а) комплексну реабілітацію дитини-реалізованої жертви сексуального насильства, б) корекцію її сформованих віктимних якостей, властивостей, поведінкових проявів, в) надання сервісної допомоги з метою відновлення її психоемоційного і соціального стану та недопущення її повторної віктимізації у зв'язку зі сексуальним насильством.

Доведено, що з-поміж методів віктимологічного запобігання провідне місце відводиться методу сервісу. Віктимологічний супровід дітей-жертв сексуального насильства має передбачати різні види сервісу (правовий, матеріальний, медико-психологічний, соціальний, педагогічний тощо).

10. За результатами кримінологічного аналізу доведено доцільність внесення низки змін та доповнень до положень чинного законодавства України, зокрема:

10.1. До Закону України «Про запобігання та протидії домашньому насильству»:

– частину 3 статті 16 «Єдиний державний реєстр випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» доповнити пунктом щодо ведення

Реєстру відомостей про сім'ю, де вчинено насильство, зокрема сексуальне щодо дитини;

– частину 1 статті 24 «Спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству» доповнити пунктом 5 «Запобіжний (попереджувальний) припис». Зміст цього заходу та порядок його застосування ретельно регламентувати у статті 25-1 «Запобіжний (попереджувальний) припис»;

10.2. До Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей»:

– змінити назву ст. 3 «Профілактика правопорушень серед дітей» на назву «Профілактика правопорушень», а відтак доповнити відповідну законодавчу норму частиною 2, де визначити поняття профілактики правопорушень щодо дітей;

– у статті 5 скорегувати повноваження відповідних підрозділів органів Національної поліції України, доповнивши обов'язком запобігати правопорушенням щодо дітей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Романцова С. В. Детермінація сексуального насильства щодо неповнолітніх. *Митна справа: науково-аналітичний журнал*. 2010. № 3 (69). Ч. 2. С. 82–87.

2. Романцова С. В. Роль ЗМІ у протидії сексуальному насильству щодо неповнолітніх в Україні. *Митна справа: науково-аналітичний журнал*. 2010. № 4 (70). Ч. 2. С. 118–123.

3. Романцова С. В. Напрямки профілактики сексуального насильства щодо неповнолітніх ЗМІ. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць / редкол.: С. В. Ківалов (гол. ред.) та ін.; відп. за вип. В. О. Туляков*. Одеса: Юридична література, 2010. Вип. 55. С. 625–628.

4. Романцова С. В. Особенности допроса детей, потерпевших от сексуального насилия: сравнительный анализ. *Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2013. № 3. С. 370–373. URL: http://www.pap.in.ua/3-1_2013/9/Romantsova%20S.V..pdf

5. Романцова С. В. Кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють сексуальне насильство щодо дітей. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. «Юридичні науки». 2013. Вип. 3. С. 109–112.

6. Романцова С. В. Запобігання сексуальному насильству щодо неповнолітніх в діяльності кримінальної міліції у справах дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. «Право». 2013. Вип. 21. С. 85–88.

7. Романцова С. В. Кримінологічна характеристика сексуальних злочинів скоєних щодо дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Вип. 34. С. 48–51.

8. Романцова С. В. Формы сексуального насилия в отношении детей. *Вестник Тверского государственного университета*. Серия: Право. 2013. № 42. Вып. 36. С. 221–231.

9. Романцова С. В. Определение сексуального насилия в отношении детей. *LEGEA ŞI VIAŢA*. 2013. № 8/4 (260). С. 240–243.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Романцова С. В. Освіта та навчання в системі профілактики сексуального насильства щодо неповнолітніх в Україні. *Політика в сфері боротьби зі злочинністю: актуальні проблеми сьогодення*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 25–26 лютого 2011 р.). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011. С. 162–164.

11. Романцова С. В. Протидія сексуальному насильству щодо неповнолітніх згідно плану заходів Національної кампанії «Стоп насильство». *Національне та міжнародно-правове забезпечення стабільного розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 2–3 березня 2012 р.). Львів: Центр правничих ініціатив, 2012. Ч. III. С. 73–75.

12. Романцова С. В. Причини сексуального насильства щодо неповнолітніх. *Публічне та приватне право: шляхи вдосконалення законодавства і практики*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 9–10 березня 2012 р.). Х.: Асоціація аспірантів-юристів, 2012. С. 46–48.

13. Романцова С. В. Поняття сексуального насильства щодо неповнолітніх (порівняльний аспект). *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні*: тези доповідей та повідомлень учасників звітної наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів (м. Львів, 28 вересня 2012 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. С. 171–174.

14. Романцова С. В. Запобіжний (попереджувальний) припис як спосіб захисту неповнолітніх від сексуального насильства у сім'ї. *Верховенство права та правова держава*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18–19 травня 2013 р.). Херсон: Гельветика, 2013. С. 149–150.

15. Романцова С. В. Запобігання сексуальному насильству щодо неповнолітніх: адаптація законодавства України до вимог Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 14–15 червня 2013 р.). Херсон: Гельветика, 2013. С. 193–195.

16. Романцова С. В. Допрос несовершеннолетних потерпевших от сексуального насилия в Украине. *Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти*: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 19–20 вересня 2013 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 498–502.

17. Романцова С. В. Концептуальні засади запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні. *Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ужгород, 11–12 жовтня 2013 р.). Херсон: Гельветика, 2013. С. 187–189.

18. Романцова С. В. Захист дітей від сексуального насильства в мережі Інтернет. *Проблеми застосування інформаційних технологій, спеціальних технічних засобів у діяльності ОВС та навчальному процесі: зб. наук. ст. за матеріалами доп. учасників наук.-практ. конф.* (27 грудня 2013 р.). Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ., 2014. С. 53–56.

19. Романцова С. В. Типологія злочинців, які скоїли сексуальне насильство щодо дітей. *Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Донецьк, 1 серпня 2015 р.). Донецьк: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2015. С. 96–99.

20. Романцова С. В. Кримінально-правова охорона дітей від сексуального насильства: зарубіжний досвід. *Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні: тези доповідей та повідомлень учасників звітної науково-практичної конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів* (м. Львів, 16 жовтня 2015 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2015. С. 304–308.

21. Романцова С. В. Легалізація проституції та секс-закладів як спосіб захисту дітей від сексуального насильства. *Верховенство права та правова держава: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Ужгород, 16–17 жовтня 2015 р.). Ужгород: Ужгородський національний університет, 2015. С. 195–197.

22. Романцова С. В. Сексуальне насильство щодо дітей в сім'ї: кримінологічний аналіз. *Právna veda a prax: výzvy moderných európskych integračných procesov: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie* (27–28 novembra 2015 r., Bratislava, Slovenská republika). Bratislava: Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, 2015. P. 181–184.

23. Романцова С. В. Відповідальність за вчинення сексуального насильства в сім'ї в деяких країнах Європи. *Проблеми забезпечення прав і свобод людини, їх захисту в країнах Європи: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Луцьк, 11 грудня 2015 р.) / уклад. Л. М. Джурак. Луцьк. 2015. С. 172–174.

24. Романцова С. В. Типологія дітей-жертв сексуального насильства: значення для юридичної науки. *Priority a strategie pre rozvoj pravnej vedy vo svete vedy': zbornik príspevkov z medzinárodna vedensko-praktika konferencia* (28–29 oktobra 2016 r. Sladkovicovo, Slovenska republika). Sladkovicovo: Vysoka skola Danubius, Fakulta prava Janka Jesenskeho, 2016. P. 165–169

25. Романцова С. В. Запобігання сексуальному насильству щодо дітей: євроінтеграційні процеси. *Conceptul de dezvoltare a statului de drept în Moldova și Ucraina în contextul proceselor de eurointegrare: conferința internațională științifico-practică* (Chisinau, Republica Moldova, 4–5 noiembrie 2016 r.) / com. org.: V. Bujor (pres.) et. al. Chisinau: Iulian, 2016 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). P. 239–243.

26. Романцова С. В. Віктимологічне запобігання сексуальному насильству щодо дітей: деякі аспекти. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: тези регіональної науково-практичної конференції* (м. Львів, 16 грудня 2016 р.) / упор. В. К. Гришук. Львів: ЛьвДУВС, 2016. С. 396–400.

27. Романцова С. В. Ратифікація конвенції ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами як умова ефективного запобігання сексуальному насильству щодо дітей в процесі євроінтеграції України. *Juridică științifică în condițiile de integrare Europeană Ucraina și Moldova: repere moderne de dezvoltare juridică: conferința internațională științifico-practică* (24–25 martie 2017 r., Chisinau, Republica Moldova). com.org.: V. Bujor (pres.) [et. al]. Chisinau: S. n., 2017 (Tipogr. «CetateadeSus»). 2017. P.205-209

28. Романцова С. В. Запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Польщі та Україні: порівняльний аналіз. *Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 1–2 квітня 2017 р.). Дніпро: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2017. С. 192–195.

29. Романцова С. В. Хімічна кастрація як спосіб запобігання сексуальному насильству. *Актуальні питання публічного та приватного права у контексті сучасних процесів реформування законодавства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Херсон, 14–15 квітня 2017 р.). Херсон: Гельветика, 2017. С. 133–136.

30. Романцова С. В. Статеве виховання та сексуальна освіта як засоби запобігання сексуальному насильству щодо дітей в практиці Європейського суду з прав людини. *Тлумачення та застосування стандартів Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: тези науково-практичного семінару* (м. Львів, 22 червня 2017 р.) / упор. Б. М. Телефанко. Львів, 2017. С. 101–104.

3. Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

31. Романцова С. В. Роль правоохоронних органів у протидії сексуальному насильству над неповнолітніми. *Митна справа: науково-аналітичний журнал*. 2009. № 4 (64). Ч. 2. С. 166–170.

32. Романцова С. В. Християнські засади протидії сексуальному насильству щодо неповнолітніх(зарубіжний досвід). *Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. Ю. С. Шемшученка, І. С. Гриценка, О. К. Маріна; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. К.: Логос, 2011. С. 501–511.*

АНОТАЦІЯ

Романцова С. В. Запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2018.

Дисертація охоплює комплексне вивчення актуальних питань запобігання сексуальному насильству щодо дітей в Україні.

Визначено кримінологічний зміст поняття сексуального насильства щодо дітей та обґрунтовано доцільність поділу його форм проявів на юридичні та медичні. Здійснено кримінологічну характеристику злочинних проявів сексуального насильства щодо дітей та осіб, які їх вчинили. Наведено загальну характеристику дітей-жертв сексуального насильства. Акцентовано на важливості розвитку організаційно-правових засад запобігання сексуальному насильству щодо дітей на системному рівні. Узагальнено комплекс загальносоціальних заходів у соціально-педагогічній, соціально-медичній, соціально-економічній, соціально-психологічній та культурно-виховній сферах життєдіяльності українського суспільства. Розроблено заходи з удосконалення спеціально-кримінологічного запобігання сексуальному насильству щодо дітей. Представлено віктимологічну модель запобігання сексуальному насильству щодо дитини.

Ключові слова: сексуальне насильство; діти; форми прояву; спеціально-кримінологічне запобігання; віктимологічний вплив; загальносоціальні засади; кримінологічні рекомендації.

АННОТАЦІЯ

Романцова С. В. Предотвращение сексуального насилия в отношении детей в Украине. – *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет «Львовская политехника», Львов, 2018.

Диссертация посвящена комплексному исследованию актуальных вопросов предотвращения сексуального насилия в отношении детей в Украине. Проанализировано состояние разработки криминологических аспектов сексуального насилия в отношении детей, имеющее значение для дальнейшего усовершенствования юридической практики противодействия в данном направлении. Криминологическое содержание понятия сексуального насилия в отношении детей определено как противоправное использование ребенка для удовлетворения сексуальных потребностей виновного или других лиц, которое причиняет вред его физическому, психическому здоровью, психосексуальному развитию и препятствует дальнейшей социализации. Исследованы формы проявлений сексуального насилия в отношении детей и обоснована целесообразность их распределения на юридические и медицинские.

Проведена комплексная криминологическая характеристика сексуального насилия в отношении детей и обобщены специфические признаки, отражающие особенности данного вида насилия. Уяснена структура преступлений против половой неприкосновенности и половой свободы личности. Установлено, что особенностью половых преступлений в отношении детей является сравнительно большая часть их совершения в состоянии опьянения (44,8%), а также несовершеннолетними лицами (8,4%).

Раскрыто содержание социально-демографических, морально-психологических, уголовно-правовых и других признаков, характерных для лиц, совершивших сексуальное насилие в отношении ребенка. Обобщен криминологический портрет лица, совершающего сексуальное насилие в отношении ребенка. Как правило, это лицо мужского пола в возрасте 18–35 лет, гражданин Украины, со средним или средним специальным образованием, неработающий. Наличие девиаций, и в частности сексуальных, в большинстве случаев предопределяет применение сексуального насилия в отношении ребенка.

Приведена общая характеристика детей-жертв сексуального насилия, среди прочего в семье. Установлено, что среди жертв сексуального насилия в семье 90,9% – это дети. Преимущественно они становятся жертвами принуждения к вступлению в половую связь. Малолетние дети чаще всего страдают в семье от развращения (47,1%) и удовлетворения половой страсти неестественным способом (35,3%). Дети в возрасте от 14 до 18 лет – сравнительно чаще в семье становятся жертвами изнасилований (46,7%) и удовлетворения половой страсти неестественным способом (40%). Касательно пола среди детей-жертв сексуального насилия в семье, несколько преобладают мальчики (59,4%). Предложена типология по способу и роли виновного в привлечении ребенка к «сексуальной эксплуатации».

Обоснована целесообразность дальнейшего развития организационно-правовых основ предотвращения сексуального насилия в отношении детей в направлении более широкого использования возможностей гражданского общества и на системном уровне. Рекомендуются принятие Концепции предотвращения сексуального насилия в отношении детей в Украине.

Установлена приоритетность развития общесоциальных принципов предупреждения проявлений сексуального насилия в отношении детей в социально-педагогической, социально-медицинской, социально-экономической, социально-психологической и культурно-воспитательной сферах жизнедеятельности современного украинского общества. Обобщён комплекс соответствующих общесоциальных мер предупреждения.

Раскрыты особенности специально-криминологического предупреждения сексуального насилия в отношении детей, неразрывно связанные со спецификой механизма его совершения в отношении данной категории лиц. Систематизированы недостатки юридической практики предупреждения проявлений сексуального насилия в отношении детей. Определены пути совершенствования специально-криминологического предупреждения сексуального насилия в отношении детей. Раскрыты диспропорции в развитии современной системы мер специально-криминологического предупреждения сексуального насилия в отношении детей. Главным образом данные меры ориентированы на предотвращение рецидива сексуального насилия и касаются насилия в семье.

Разработан комплекс мер, направленных на предотвращение сексуального насилия в отношении детей в местах проведения ими досуга и обучения. По функциональным направлениям – это меры надзора, контроля, в том числе общественного, а также правоограничительного характера.

Обобщен комплекс мер по совершенствованию специально-криминологического предупреждения сексуального насилия в отношении детей с использованием возможностей компьютерных технологий и сети Интернет.

Представлена виктимологическая модель предотвращения сексуального насилия в отношении ребенка. В основу ее построения положены два ключевых параметра: стадия развития сексуального насилия в отношении ребенка и комплекс средств виктимологического воздействия. Раскрыто криминологическое содержание метода, сервиса в качестве базисного в системе виктимологического воздействия.

Внесены предложения об изменениях и дополнениях в положения действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: сексуальное насилие; дети; формы проявления; специально-криминологическое предупреждение; виктимологическое влияние; общесоциальные принципы; криминологические рекомендации.

ANNOTATION

Romantsova S. V. Prevention of sexual violence against children in Ukraine. – Printed as manuscript.

The thesis for the scientific degree of Candidate of Juridical Sciences in speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2018.

The dissertation deals with the comprehensive research of topical issues of prevention of sexual violence against children in Ukraine. The criminological content of the concept of sexual violence against children is determined and the expedience of its division into legal and medical forms is substantiated. The criminological characteristic of criminal manifestations of sexual violence against children as well as persons committed them was carried out. The general characteristic of children-victims of sexual violence is given. The significance of the development of the organizational and legal principles of the prevention of sexual violence against children at the system level is grounded. The complex of general social measures in the socio-pedagogical, socio-medical, socio-economic, socio-psychological and cultural-educational spheres of life of Ukrainian society is generalized. Measures to improve the special criminological prevention of sexual violence against children are elaborated. The victimological model to prevent child sexual abuse is presented.

Key words: sexual violence; children; forms of manifestation; special criminological prevention; victimological influence; general social principles; criminological recommendations.

Підписано до друку 10.10 2018 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 117-18.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.